

Sziváci szívzörej

porfogó lírai próza

*„Ne haragudjál
ó, kedves olvasó; ne ráncold össze szemöldöködet, és
ne rajzold szigorú, rosszálló ráncokat az arcodra:
mi nem akarunk bántani. Mi csupán sáros, ócsá-
rolt falunkat akarjuk be-mutatni kicsit vidáman,
kicsit torzítva, kicsit őszintén.”*

Szenteleky Kornél, Sziváci Élet
(„pikkelő piknik lap”), 1923.02.03.
2. *tour de mort*

Kristály Klára emlékére

Szél Ibolya nyugdíjas sziváci tanítónő. Ebéd után kifésüli dróthaját, végignéz kalapgyűjteményén. Van fanyar citromsárga, ájult zöld, sápadt barna, hamvas piros, rosszkedvű okker, bágyadt narancsszínű, panaszos bíbor. Könnyedén nyúl az üdefehér kalapja után.

Battyog a nyirkos, mohás téglajárdán a helyi Szenteleky Kornél Művelődési Egyesületig. Dermedt ólszag és parfümillat kavargog utána. A járda jól ismeri keddi napokra kivasalt ruháját, lépéseinek hosszát és magabiztosságát. Útközben megáll, a házaknak támaszkodik, és a falnak nyomja fülét.

Vele együtt hallgatózunk.

Valaki elmegy a szomszéd szobából. Összecsomagol és elmegy, mint titokzatos, tűnő vendége az életnek. Összecsomagolja kis életét: fáradt mosolygását, nyögdecselő szavacskáit, kínjait, kuka keserveit, forró homlokát, parázsló tekintetét, lázas, cserepes ajkú éjszakáit, sőt kalapáló kis szívét sem felejtí el a csomagolásban. Valaki elmegy a szomszéd szobából, s én fojtottan figyelek. Nekem olybá tűnik, hogy mindig ott lenne jó, ahol

nem vagyok, és a költözködésnek ez a kérdése nem egyéb, mint örökös vitatkozás a lelkeimmel.

Szél Ibolya ellép a ház falától, módszeresen hajtogatja vissza magába a gondolatokat.

Megigazítja félrebillent üdefehér kalapját, nejlonzacskó zizzen a kezében, benne fényes celofánpapír csörög. Továbbmegy, és útközben talán arra is gondol, hogy miért nem a földre nyomta rá a fülét. Mintha gyermek volna, ki lihegő lovast vár az alvó földben hangot lesve.

Éjjel. Bácska. Piheg a föld.

Hallgatózunk.

A művelődési háznál Szél Ibolya kötött pruszlikjának zsebéből előhúzza a cinkezett rézkulcsot, nyelve alá tolja. Néhány perc múlva áhítattal és némi félelemmel, mintha a titkok ajtaját nyitná meg, elfordítja a zárat. A nyugdíjas gondnok napról napra egyre hosszabb magányban üldögél Szenteleky Kornél emlékszobájában. Az utóbbi időben délelőttöként is itt van. Mozdulatlan, mint a nyári forróságban napozó gyík, aki hosszan elnyúl a ház oldalában. Volt, hogy a gyerekek is lassan, csendesen lopózkodtak be hozzá, hogy ebben a pillanatában érinthessék meg. Percekig álltak előtte majszosan, meztláb, és figyelték okker testét, úgy bámulták, mint egy vadállat sörényét. A nyugdíjas tanítónő kábulata, a puha selyemfüggöny, amelyet a hindusztáni táncosnő mindennap maga köré von, hirtelen foszlott szét érintésükre.

Megtörtént már az is, hogy váratlanul nyitották rá műkedvelő idegenek az ajtót, miközben ő az író-orvos ágyán tátott, cserepesre száradt szájjal horkolt. De volt, ki szégyenlős arcpírral húzta be maga után az ajtót anélkül, hogy látta volna az emlékszoba tárlatát. Ha megkérdezzük, mit látott Szentelekyből, határozottan állítja, éppen annyit, amennyit látni kell és lehet egy emberből.

Az utóbbi években egyre többször történik meg az, hogy ide, a Szivácra utazóknak Szél Ibolya egyszerűen nem nyit ajtót. Ekkor csak azokat a műkedvelőket engedi be, akik előre jelzik érkezésüket. Azokat, akik a Szentelekytől olvasott mondatokat zúgják, szavaira emlékeznek, őt idézik.

Itt, mutat ekkor körbe a nyugdíjas tanítónő, sokszor ártatlanul ugyan, anélkül, hogy tudnánk róla, meztláb csattogunk végig Kornél lelkének

falán. Pedig a lélek fala rengeteg játékos, eozin fényű, aprócska, tiszta érzéslapocskákból van kirakva.

A bejutáshoz ajánlatos ezért néhány sort fejből megtanulnunk az írótól, és csak ezután kopogtatni. A helyszínen fel is olvashatunk tőle valamit, de még az sem baj, ha semmit sem tudunk arról, amit a bejutás előtt hangosan dadogunk. Amikor Szél Ibolya az ajtó elé ér, közel hajolunk az üveghez, szinte kiabáljuk az idézetet. Ekkor a mondatok láthatóvá, párássá lesznek. Nem kell zavarba jönnünk, ha néhány nyálcseppünk csapódik az üvegre.

A fehér kalapos nyugdíjas gondnok, amikor az emlékszobába lép, kissé félénkebb, szégyenlősebb lesz. Egyszerre hangulat-virágok nyílnak egész testén. Kezében megfordul minden ereklye, és addig tart magánál mindent, míg az langyossá nem válik. Talán maga sem tud róla, de mintha nem akarná az elmúlásnak adni, nem engedi, hogy láthatóvá váljon rajtuk az enyészet. Pedig tudjuk jól mi is, hogy az idő éhes kóbor kutya, testek, tárgyak után koslat folyamatosan. Egy sarkon váratlanul fordul ki elénk a semmiből, majd kitartóan baktat, szaglászik utánunk. Ha leülünk, szemtelenül közel merészkedik.

Liheg és belenyal az arcunkba.

Ahogy a nyugdíjas tanítónő belép, azonnal a nyelvlapocra pillant. Tudata is odaragad, miközben a fényes, hideg, kopott orvosi eszközök után nyúl, tapogatja őket. A Doktor Úr ezekkel a hideg tárgyakkal a falubeli embereket vizsgálta. Forgatja Kornél dolgait, kicsit játszadozik velük, melegíti azokat, miközben a nyelvlapocról le nem veszi a szemét. Figyel. Úgy látja, pontosan a helyén maradt. Beleborzong a gondolatba, hogy talán megosztja az emlékszobát valakivel, aki előtte vagy épp párhuzamosan mellette jár. Végigsimít a kikeményített fehér köpenyen, arcához emeli, beszívja ismerős illatát, maga mosta ki. Folytatja a megkezdett levelet, Dettrének ír. Mindennap csak egyetlen szót hagy a megsárgult lapon. Elzsírosodott otoszkóp és sérvkötő, titokban ugyan, de ezt néhány éve maga is viselte. Nem hiányolták az emlékszobából, senki sem kereste. Láthatunk itt még vizsgálólámpát nagyítólencsével és gyertyával, egy kopogtató kalapácsot.

És tovább már nem bírja, a nyelvlapocért nyúl. Értetlenül állunk a mai napig e furcsa szíváci jelenség előtt. Forró a nyelvlapoc. Úgy tartják, hogy a Doktor Úr utoljára halálos láztól égő gyermek nyelvét szorította le vele, a torkát vizsgálta. Állítólag csak míg a nyelvét tartotta, addig hallgatott el a lázas beteg. Azután folytatta újra, reszketve, és míg ereje tartotta, forró le-

helettel kántált egy ismeretlen nevet. Arra emlékeznek, hogy a név szépen hangzott, beszédes volt. Nem lehet tudni, létező személyt takart-e.

Szél Ibolya nem hisz a helyi szóbeszédnek, ő csak a kézzel fogható valóságot tartja. Józanság egyeneseket húz, mint a hasznos, trágyás bácskai barázdák. Pontos helyére kerül vissza a forró nyelvlapoc. Abban hisz, hogy a Szenteleky-kegytárgyak egyszer szóra bírják majd a szivácsi csoda emlékezetét. Nem engedi, hogy a homály szétnyíljon, meghízzon, és csendesen, de komolyan megvesse ágyát az emlékszobában. Ha mellé ülünk, a fehér doktori asztalhoz, talán egyszer mi is megláthatjuk azt a múltat, amit nekünk is hinnünk kell vagy lehet. Viszont keveset tudunk még azokról, akik mellettünk, a szomszéd szobákban, párhuzamos időkben virrasztanak, bőfögnek és ásítanak, járnak-kelnek, nevetnek, és vágyakozás közben csendesen szellentenek.

Szivácon mindenki azt tartja, hogy a nyelvlapoc láztól ég.

Nem tudjuk, mit higgyünk, nyúlunk utána, ujjunkkal érintenénk.

A rendelői szekrényben egy régi gyógyszeres üveg.

A nyugdíjas tanítónő folytatja megszokott, napi mozdulatsorát. Minden rendeltetésszerűen mozdul a levegőben. A szikével finom kis vágásokat ejt a szobán, a képzeletbeli beteg zsíros testén. Hallani véli azt is, ahogy a páciens a fájdalomtól fölszisszen. A bőr finoman serceg, lágyan nyílik szét a szövet. Puha vattával itatja föl a kicsorduló vért. A megnyílt sebből kivágja az idegen, oda nem illő részeket, az asztalra teszi.

Szemtükörbe pillantás, pergőfúró és csontzúgás.

Kifordulnak az emléktárgyak önmagukból az ajtó előtt morgó, koncleső dög lélegzetébe.

Odaül a rendelői asztalhoz, a fehér székbe. Hevesebben ver a szíve, a sztetoszkópért nyúl, hallgatja a saját szívdobogását. Hamarosan érkeznie kell, motyogja halkán, és ő majd megvizsgál. Föláll, elővesz két porcelántányért, és az asztalra tolja, kicsomagolja a celofánba burkolt ropogós vaníliakrémet. Óvatosan elhelyezi a szeleteket a tányérokra, hófehér porcukrot hint rájuk a magasból, kevéske jut az asztalra is, díszes ezüstvillát tesz melléjük. Tudja jól, hogy Kornél édesszájú, minden kedden a kedvencét, gólniki vaníliakrémet készít neki. Árnyalatnyival ugyan, de mégiscsak jobb ez a bledinél. Vizet forral, feketét főz az édesség mellé, őt várja.

Lassan érkeznie kellene már.

Mézes Mihály az emlékszoba ajtajában áll, köhögési rohama van. Ahogyan közel hajol az üveghez, láthatjuk, a nyaka körüli nyirokcsomók duzzadtak. Bekopogtat, verejtékezik, lázas. Csillapodik, elülni látszik a hirtelen jött roham, majd újból rátör, lehetne ez akár tüdőbaj is.

Köhög, véreset köp az ajtó ablakára, mielőtt az megnyílna.

Ki vagy, kérdi a távoli látogató, ki megjelenysz fehér kalappal, üdén és kíváncsian, tisztán tündökölvé és titokzatosan, mint színpadi csoda. Ritka idegen virág, szinte kiabál már a férfi, kinek nem tudom nevét és honát, de szédülve szívom illatát.

Mézes Mihály elégedetten néz be a vérrel kevert párás üvegen. Most látja először a szivácsi asszony alakját, de csak homályosan. Még nem járt itt, lehet, maga sem ilyennek képzelte. Nyikorogva nyílik az ajtó. Szó nélkül ellép a távoli vendég elől, aki úgy teszi meg az első lépését az emlékszobába, hogy nem néz az asszony szemébe, mintha ismerné érkezésének pontos okát. Lába azonban hamar megremeg, megáll az asztal előtt, elbizonytalanodik, elakad a mozgása.

Szél Ibolya még mindig csendben van. Régóta várta már e találkozást.

Behajtja az ajtót, zsebkendőjét vesz elő, közelebb lép.

Gyengéden törli le Mézes Mihály homlokáról a verejtéket.

Kornéloom..., töri meg a csendet.

Igen. Sattler Katinka vagyok..., de szólíts csak Katinkának.

Ugye emlékszel rám, Kornéloom, kérdi a nyugdíjas tanítónő. Velem találkoztál hajnalban, a kis állomáson. Ásítós, mosdatlan vasutas ügyelgett az izzadt, keserű váróteremben. A villany oly gyenge volt, mint egy ájult apáca. A hajnal fázósan és mogorván, piszkosan tápázkodott fel a téglagyár mögött, és megpillantottuk egymást. Úgy voltam akkor neked ott, Sattler Katinka, mint ritka, idegen virág, kinek nem tudod nevét és honát. Arra gondoltál a kis állomáson, hogy legalább a bőrömnön vigyem magammal a kétségbeesett kezéd nyomát, a vágyakat csókoló szomorúságod. Vértoltok alá rejtettelek, Kornél, amelyek szurtos, bácskai, durva paraszt kezek nyomán nyíltak, virágoztak combomon. S te csak sóhajtottál, el innen, messzi menni, messzi menni, veled menni...

10 Mézes Mihály légzésének ritmusa lassan helyreáll. Arca hirtelen átetsző lesz, viaszfehér és kísérteties. Halványan sejti csak Szél Ibolya sza-

vait, talán a szíváci író-orvosé, de a válaszra már idézete nincsen. Nézi a gondosan megterített asztalt, a vaníliakrémest. A kitöltött kávé telt illattal gőzölög a csészékben. A nyugdíjas tanítónő várt rá. Gondolatai ide-oda csapódnak, csattognak, mint sűrű akáclombból rebbenő, rémült vadgalamszárny. Legalább virágot hozhatott volna ajándékba, vagy egy kis diós pörkölt cukrot. Biztosan megolvadt, összetapadt volna a zsebében. Ragadt volna rá pöszmet is, hajszál, de akkor mégsem állna itt ilyen szerencsétlenül, üres kézzel. Le sem veszi tekintetét az asztalról, nézi a szép terítést, hajtogatott szalvétá is került a tányérok mellé. Még meg sem figyelte igazán Szél Ibolyát, csak a hangját hallotta eddig, azt is röviden. A nyugdíjas tanítónő miközben hellyel kínálja, továbbra is Kornélnak szólítja. A látogató illedelmes, leül, nyeglik a régi szék alatta. A csészéért nyúl, cukrot tesz a feketébe, megkeveri, próbál nem szürcsölni. Rajta a sor, szólni kellene, ha már csak így, üres kézzel érkezett, hiszen vinni is szeretne magával valamit. De csak az elhangzott szavakat tudja ismételni.

Sattler Katinka.

Ön, a ritka idegen virág... látom, várt rám.

Ó, Kornéloom, látod ott azt a kis felhősóhajt, mutat a férfi válla felett a levegőbe. A nap bíbora rózsaszínre festi: ott van Toscana. Ott ibolyás köd olvad szét a völgyben, felmered a Dómnak kékes kupolája. Lehunyom szememet, és messze járok. Szállok a kék végtelenbe, a lenge megtisztulásban, álmok, vágyak mosolyok felhői felé. És ismét csak vonaton ülünk. Most hagytuk el Marseille-t, az áporodott szagú kikötőt...

A távolról jött férfi csak most tekint a nyugdíjas tanítónő ráncos arcába, figyel a csukott, révült szemhéj alatt finoman vibráló látomást. Zöldre festett szemhéját, amely kőrisbogárként mozog szemgödrének helyén. Ha kinyitja majd szemét, vajon ki tudja meg a másiktól, hogy igazából mi is történik itt. Már nem képes követni a lírai prózát. Elvonja figyelmét a művelődési ház udvarából hallatszó barmok bőgése és a rikoltozó gyöngyösök látványa.

Nem szereti a vaníliakrémest, és ő nem is Szenteleky Kornél. Nem érti, miért szólítja őt továbbra is így. Másért jött ő ide. Nem azért, hogy az asszony arcára puha selyemfüggönyként ereszkedő emlékek sűrű redőjét kutassa. Nem érdeklik az álmok, vágyak, rajongások, mámorok, ámulások, elkábulások, tűnődések, várások, csüggedések, panaszok, sóhajok, elfáradások, nyöszörgések, emlékezések... Mindig csak érzések és érzések és érzések. Az sem érdekli, hogy a túlsó parton, vagy az emlékszoba közepén

áll-e a hatalmas nyárfa, az érzések nyárfája, amelynek levelei olvadt rőt színekben lángolnak, játszanak. Szentelekytől is csak egy képre emlékezik még, hogy esőben ázott az a szerencsétlen jószág. De már hogy pontosan mi is volt az, kakas, jérce vagy gyöngyös-e, meg nem mondja már. Az biztos, hogy tolla volt, és hogy mégiscsak álljon valami a semmi helyén, az esőben, úgy dönt, félbeszakítja a lírai látomást.

Gyöngyös vicsorít az esőben.

Szél Ibolya e szavak után végre elhallgat, de csak egy pillanatra, addig, amíg kinyitja szemét. Szeretnék szántani, ó, Kornéloom, föláll, s szorítja magához elérzékenyülve a távolról érkezett idegen férfi kezét. Tudtam, hogy jönnöd kell már, és most úgy ülnek rajtam a gondolatok, mint verebek az orgonán. Lerágták leveleim a kőrishogarak, és most oly bágyadt szeméremmel állok előtted, mint pucér, sorvadt gyermek az orvosa előtt. Érzed, kérdi az asszony, félrever a szívem. Előkerül a régi sztetoszkóp. Mézes Mihály nem akar úgy tenni, mintha orvos lenne, tehetetlenül nyomja a fülébe a műszert, rálehel a hallgatófejre, és csendet kér. Csend van. Vizsgál.

Végül csak ennyit mond.

Szántás helyett pihennie kell. Nyugodjon meg, ez csupán enyhe szívzörej.

Szél Ibolya az orvosi diagnózist meg sem várva, csak hogy maga is segíthessen, a tejfölszópohárért nyúl. Mutatóujját mélyen belenyomja a barnás, avas szalonnaszír alapú kenőcsbe. Nem követi a sziváciak furcsa, különleges gyógyítási módszereit. Ő a Doktor Úr anyjának kézzel írott füzetében talált kenőcsreceptet. A racionális, természetismereti tudást követte. Soha nem lett volna képes, és még csak rágondolni sem akart arra, hogy a küszöbön lenyalja a beteg arcát. Így sült ki a forró zsírban pipacsbimbó, apróbojtorján, kakukkfű és fodormenta. Szent Iván napján gyűjtötte a növényeket a nyavalyás szárazheptikára.

Kérdések nélkül esik neki a férfinak, letolja kabátját, kigombolja ingét. A most érkezett látogató füléből lóg, meztelen, szőrös melléhez ütődve lifeg még a sztetoszkóp. Hátával kezdi, és mellkasán folytatja a bedörzsölést. Közben beszél még hozzá, mintha ráolvasna. Ezt a verset, drága Kornéloom, amit most tőlem hallhatsz újra, emlékszel, 1926 januárjában, az első tüdővérzésed után írtad szerető anyádnak, aki azt 1934-ben elküldte a Kalangyának.

Mézes Mihály nem figyel már az asszonyra, hiszen végre tekintetébe tolakodott az, amiért az emlékszobába kellett jönnie.

Ott van kiállítva, fényesen, átkenve. Szenteleky kerékpárja.

Maga sem tudta eddig szíváci érkezésének igazi okát, azt, hogy miért is jön majd. Az író-orvos kegytárgyai messziről hívták ide. Félmeztelenül, zsíros testtel megy a kerékpárig, lóg a sztetoszkóp, a nadrágba túrt ing, és húzza magával az asszonyt is. Lenyűgözi Szenteleky kerékpárjának idegensége, az, hogy ez a hideg fémszerkezet mennyire nem ismeri önmagát. Elképeszti, miként tér ki folyamatosan előle. Idegenségével űrt támaszt maga körül, vonzó. Szédülni kezd, émelyeg, érzi, hogy mindenáron rá kell ülnie a bőrülésre, kezébe kell ragadnia a kormányt, a pedálra lépni, hadd feszüljön tovább az a vékony rózsaszín bőrlánc, mint a bőgőhúr.

A férfi határozottságát látva, a nyugdíjas gondnok elébe áll, így vált témát. Most arról kezd beszélni, hogy repítse őt szerelmesen a kerékpár öntöttvas vázára ülve a nyári, aranyló búzatengerbe. Hagyjuk itt a kicsinyes, verébfejű embereket, az önzést és settenkedő rosszindulatot. Lomha, szürke napokat, melyek üres tarsollyal, szenvtelen arccal kullognak a temető felé. Itt a por száll, csak hull, hantol, fullaszt, megfojt és csendes közönnyel eltemet, mint remegő fényű zsarátnokot, mely más tájon, más levegőben talán melegített és világított volna. Milyen szép lenne, ha csak mi ketten lennénk egymásnak. Ha tiszta ég simulna ránk, mint ragyogó selyemsátor. S katáng meg kakukkfű pihegne lábunk alatt.

Félreolja a nyugdíjas tanítónőt, és magához veszi Szenteleky kerékpárját.

A hűvös, porral takart dűlőúton Mézes Mihályt egyetlenes ütemben látjuk tekerni, mint aki messziről jön, és tudja, hogy még messzire tart.

Pedig csak a közeli faluból, Szivácról érkezik.

Jöhetne másfelől, gondoljuk most magunkban, és tarthatna másfelé is. A kerékpáron alakja lengedező ablakszárny. Üres, mint aki nyitva maradt. És ott benn az történik majd, ami számunkra is annyira kibírhatatlan.

Egy pillanatra ütemet veszít, mintha testébe akadt volna egy gondolatbogáncs. Fékez, és végül megáll előttünk. Izzadt, koszos tenyeréből csak most engedi el először a kormány markolatát. Orrcimpája tágan nyílik meg a friss levegőnek. Hatalmas orrlyukából erős szőrszálak kandikálnak ki, akár egy frissen tépett maroknyi, harmatos, zöld fűcsomó.

Mézes Mihály párás levegőt szív be, és örvénylő port fúj ki.

A hajnali égbolt, mint a kék köpetes üveg, ívben hajlik fedetlen feje fölé, a haja kócos, arca tiszta fény, félmeztelen, zsíros mellére bogarak ragadtak. Verejtékébe álom és por kavarog.

Hátranéz, de előre lát.

Az út menti nyeszlett, szegényes akácfa között a porfelhőben Szél Ibolya kiabál utána. Levegő után kapkod, miközben hallani lehet már a körülötte örvénylő, zúgó, befejezetlen múlt idők egyikét.

Mézes Mihály Szenteleky öntöttvas kerékpárján tömött gumikerekekkel belezörög az érzékeny, helyi színekkel megfestett időtlen tájleírásba.